

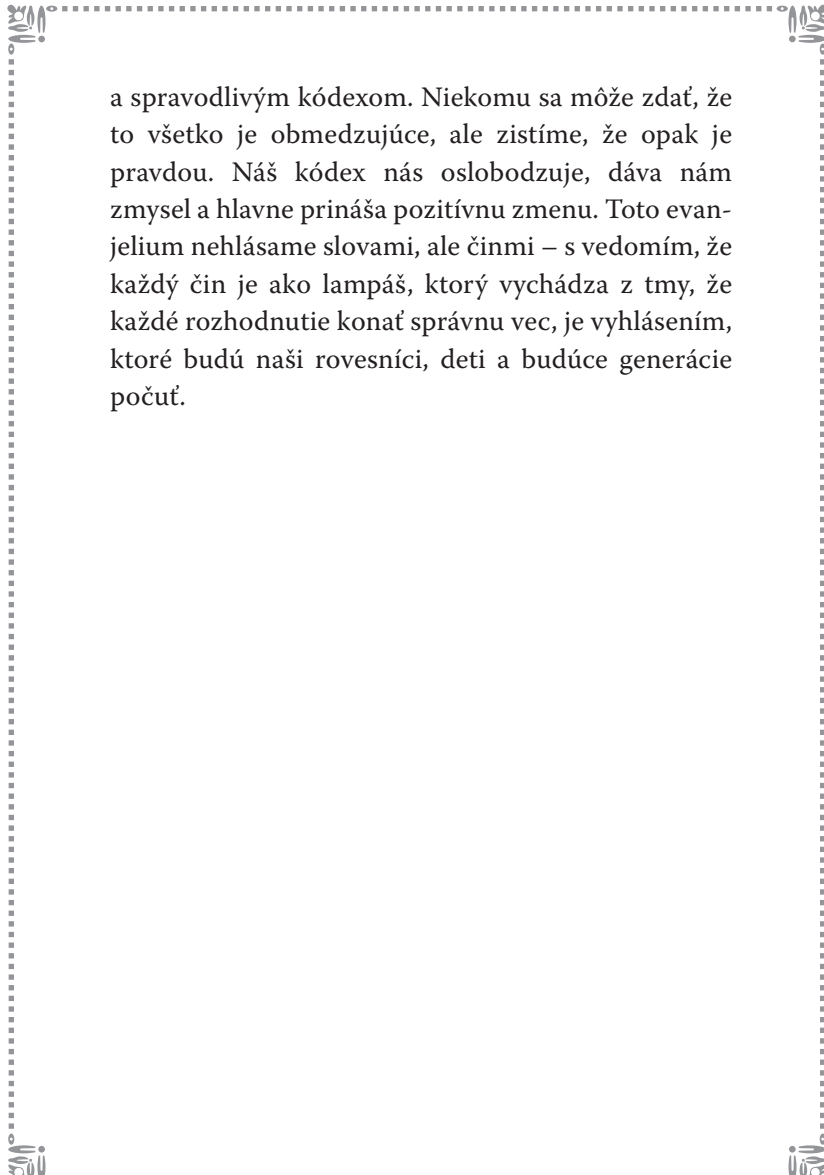
ČASŤ I

Ja (osobne)

Cnosť človeka sa nemeria podľa toho, ako a čím človek vyniká, ale jeho každodenným správaním.

– BLAISE PASCAL

Cesta za spravodlivosťou sa nezačína na vzdialených miestach. Začína sa doma. Začína sa vo vás. Začína sa rozhodnutím, *kým budete*. Staromódnymi hodnotami osobnej integrity, čestnosti, dôstojnosti a cti. Základným správaním, v ktorom sa tieto ideály prejavujú: robením toho, čo povieme, konaním správnym spôsobom, dobrým zaobchádzaním s ľuďmi. Stoici hovorili, že hlavnou úlohou v živote je sústrediť sa na to, čo máme pod kontrolou. Nespravodlivosť, neférovosť a otvorená krutosť môžu vládnuť svetu, ale je v našich silách, aby sme boli výnimkou v tomto pravidle. Aby sme boli *čestným* a *dôstojným* človekom. Nech je zákon akýkoľvek, v akejkolvek kultúre žijeme, nech by nám čokoľvek mohlo prejsť bez povšimnutia, môžeme si vybrať riadiť sa vlastným kódexom – prísny

a spravodlivým kódexom. Niekomu sa môže zdať, že to všetko je obmedzujúce, ale zistíme, že opak je pravdou. Naš kódex nás oslobodzuje, dáva nám zmysel a hlavne prináša pozitívnu zmenu. Toto evanjelium nehlásame slovami, ale činmi – s vedomím, že každý čin je ako lampáš, ktorý vychádza z tmy, že každé rozhodnutie konať správnu vec, je vyhlásením, ktoré budú naši rovesníci, deti a budúce generácie počuť.

Stáť pred kráľmi...

Išlo možno o najnebezpečnejší moment v histórii ľudstva. Milovaný prezident ležal v truhle vystavený na verejnom mieste, aby sa s ním mohla rozlúčiť verejnosť. Voľna zúrila na dvoch frontoch. V Európe pokračovalo zabíjanie a tábory smrti naďalej rozpaľovali svoje strašné pece a plynové komory. V Tichomorí sa pomaly vliekla dlhá kampaň na obsadenie jedného ostrova za druhým, ktorá každým dňom približovala obávanú inváziu, ktorá mala zatieniť vylodenie v Normandii.

Príšerný jadrový vek – stále zahalený rúškom tajomstva – sa práve začínal. Rasovému zúctovaniu, oneskorenému o stovky rokov, sa nedalo vyhnúť. Na obzore sa črtali búrkové mraky studenej vojny medzi víťaznými mocnosťami.

V čase, keď milióny životov viseli na vlásku v neistých ťažkých časoch, mala pre jedného muža nastať tá správna chvíľa. Koho zoslali bohovia? Akú skúšku ohňom mu pripravil osud?

Farmár z malého mesta v Missouri. Nízky muž s okuliarmi takými hrubými a vydutými, až mu vypuľovali oči. Majiteľ obchodu v ošúchanom oblečení, ktorý nedokončil vysokú školu. Bývalý senátor z jedného najskorumpovanejších štátov v krajine, ktorý vstúpil do politiky tým, že zlyhal takmer vo všetkom, do čoho sa pustil. Zvolený viceprezident, ktorému sa teraz už zosnulý Franklin Roosevelt sotva obťažoval vysvetliť jeho prácu.

Tá chvíľa postretla muža menom Harry S. Truman.

Šok z toho čoskoro vystriedal strach, a to nielen u ľudí v Spojených štátoch a v armáde v zahraničí, ale aj u samotného Trumana. „Neviem, či na vás niekedy spadla kopa sena,“ povedal Rooseveltov nástupca novinárom, „ale keď mi včera povedali, čo sa stalo, cítil som, akoby na mňa spadol Mesiac, hviezdy a všetky planéty naraz.“ A keď sa Truman

spýtal, či môže niečo urobiť pre bývalú prvú dámu, Rooseveltova smútiaca vdova pochmúrne pokrútila hlavou a povedala: „Je niečo, čo by sme my mohli urobiť pre vás? Veď vy máte teraz problémy.“

Nie všetci si však zúfali. „Cítil som sa dobre,“ zamyslel sa jeden z najvplyvnejších a najkúsenejších mužov vo Washingtone, „pretože som *ho* poznal. Vedel som, aký je to človek.“ V skutočnosti ľudia, ktorí Trumana dobre poznali, neboli vôbec znepokojení. Ako povedal jeden železničný predák, ktorý stretol budúceho prezidenta, keď ešte ako chlapec podporoval svoju matku 35 dolármi mesačne: „Truman bol v poriadku od svojho zadku každým smerom.“

A tak sa začalo niečo, čo by sme mohli nazvať neuveriteľným experimentom, v ktorom sa zdanlivo obyčajný človek dostal nielen do pozície, kde sa naňho upierala všetka pozornosť, ale aj do pozície, ktorá si vyžadovala takmer nadprirodzenú zodpovednosť. Môže priemerný človek uspieť v takejto monumentálnej úlohe? Dokáže si nielen zachovať neporušený charakter, ale aj preukázať, že mať charakter v tomto bláznivom modernom svete za niečo stojí?

Odpoveďou Harryho Trumana bolo áno. Rozhodne áno.

Tento experiment sa však nezačal vo Washingtone. Ani v roku 1945. Začal sa omnoho rokov skôr jednoduchým štúdiom cností a príkladu muža, ktorým sme sa už v tejto sérii zaoberali. „Jeho skutočné meno bolo Marcus Aurelius Antonius,“ povedal neskôr Truman. „Bol jedným z najväčších.“ Nevieme, kto priviedol Trumana k Marcusovi, ale vieme, čo priniesol Marcus Trumanovi. „To, čo napísal vo svojich *Meditáciách*,“ vysvetľoval Truman svoj svetonázor, ktorý si požičal od veľkého cisára, bolo, že „štyri najväčšie cnosti sú umiernenosť, múdrosť, spravodlivosť a statočnosť, a ak je človek schopný ich pestovať, je to všetko, čo potrebuje, aby žil šťastný a úspešný život.“

Vplyvom tejto filozofie a toho, čo sa naučil od svojich rodičov, si Truman vytvoril akýsi osobný kódex správania. Vďaka tomu bol neochvejný v dobrých i zlých časoch. „Ak niečo nie je správne, nerobte to,“ Truman zdôrazňuje vo svojom dobre známom výtlačku *Meditácií*, „a ak to nie je pravda, nehovorte, že... V prvom rade, nerobte nič

bezmyšlienkovite alebo bezúčelne. Po druhé, dbajte na to, aby vaše činy smerovali k spoločenskému cieľu.“

Truman bol pedant. Bol čestný. Tvrdo pracoval. Nepodvádzal svoju ženu. Platil dane. Nemal rád pozornosť alebo okázalosť. Bol zdvorilý. Držal slovo. Pomáhal svojim susedom. „Už ako dieťa, keď som sedával na kolenách svojej matky,“ spomínal Truman, „veril som v česť a etiku a správny život ako odmenu za to.“

Bolo dobré, že to považoval za svoju odmenu, pretože dlhé roky z toho nemal o nič viac ako len to.

Po skončení strednej školy sa Truman pokúšal pracovať ako poštový doručovateľ v novinách *Kansas City Star*, ako pokladník v drogérii, časomerač pre Santa Fe Railroad, bankový úradník a farmár.

Najskôr ho odmietli na vojenskej akadémii vo West Pointe pre jeho slabý zrak a potom druhýkrát – a v skutočnosti opakovane – ho odmietla i jeho životná láska Bess Wallace, ktorej rodina ho nepovažovala za dostatočne dobrého.

A tak sa len trápil a sotva živoril. A stále čakal na svoju šancu ukázať sa.

Prvú šancu dostal presne dvadsaťsedem rokov predtým, ako vstúpil do Bieleho domu, keď sa vydal na svoju prvú cestu mimo krajiny, keď pristál v Breste vo Francúzku ako člen amerických expedičných síl ako kapitán batérie D delostreleckej jednotky. Zoznam Trumanových hodnoverných výnimiek zo služby v prvej svetovej vojne je dlhý. Mal tridsaťtri rokov, čo už bolo dávno za hranicou povolávacieho veku. Svoj čas si už odslúžil v Národnej garde. Mal hrozný zrak. A nikto neočakával, že ako farmár a jediný živiteľ svojej sestry a matky narukuje. Napriek tomu bolo pre neho neprijateľné, aby niekto iný slúžil namiesto neho. Pohnutý výzvou Woodrowa Wilsona, aby sa svet stal bezpečným miestom pre demokraciu – aby sme napredovali za „sociálnymi cieľmi“, ako ho učili stoici –, podpísal a odišiel.

Tu sa zrazu po prvýkrát prejavil jeho prísny kódex osobného správania pred ostatnými ľuďmi.

„Viete, že spravodlivosť je strašný tyran,“ napísal Truman v liste domov, v ktorom sa zamýšľal nad disciplínou, ktorú musel uplatňovať

spolu s prísnymi, ale spravodlivými trestami za priestupky previnilcov. Bol to však ale aj ten istý typ vodcu, ktorý riskoval vojenský súd, keď svojim mužom poskytol noc odpočinku navyše, i keď vôkol zúrila vojna, a ktorý o mnoho rokov neskôr stále navštevoval firmy patriace mužom z batérie D, aby im pomohol udržať sa nad vodou.

Po vojne si Truman založil obchod s oblečením, ktorý bol úspešný len na tak dlho, aby mu dal nádej, aby mal pocit, že jeho smola sa skončila. Zakrátko bol z toho ďalší obchodný neúspech po ktorom mu zostali dlhy, ale cítil sa tak zaviazaný splatiť ich, že ich splácal (alebo odpracovával si ich) ďalších pätnásť rokov, dlho po začatí svojej politickej kariéry.

V skutočnosti to boli práve tieto dlhy, ktoré ho prinútili vstúpiť do politiky. „Musím jesť,“ boli jeho slová, keď išiel s klobúkom v ruke za kamarátom z armády, Jimom Pendergastom, synovcom kansaského všemocného politického bossa. Tom Pendergast, ktorý kontroloval všetky úrady a patronát pre štát, bol ochotný pozrieť sa láskavo na priateľa svojho milovaného synovca a v roku 1922 mu dovolil kandidovať za sudcu v okrese Jackson County.

Ak by ste písali príbeh skorumpovaného politika, Trumanov skutočný život by bol sympatický aj tomu najcynickejšiemu čitateľovi. Bol to dobrý človek. Slúžil svojmu kraju. Bol svedkom toho, ako jeho vlastný otec fušoval do miestnej politiky ako dozorca ciest v Grandview v Missourii v roku 1912, kde bola korupcia nielen bežná, ale aj akceptovaná. Prakticky bola súčasťou politického procesu. Ale hoci bol Harryho otec na mizine, odolal pokušeniu podvieť svojich susedov a naplniť si vlastné vrecká. Práca Harryho otca ubýjala, nakoniec o dva roky neskôr zomrel a zanechal rodinu s veľkými dlhmi – tradícia, v ktorej, ako sa zdalo, bol Harry pripravený pokračovať.

Harry sa ocitol v situácii, keď bol na mizine a zúfalo hľadal prácu, keď ho do politiky uviedol jeden z najskorumpovanejších a najbohatších šéfov v krajine a keď čiastočne zastával pozíciu, ktorú zastával jeho otec. Bola to jeho šanca zarobiť nejaké peniaze! Ukázať svojej žene, že je niekto výnimočný. Vydobyť si svoje miesto na zemi.

Namiesto toho sa mal podľa Pendergastových slov prejavovať ako „najmizernejšia poondiata mulica na tomto svete“. V snahe postaviť súdnu

budovu pre okres, Truman prešiel tisíce míľ na vlastné náklady, aby si vyhlíadal budovu a architektov. Keď začali stavať, každý deň dochádzal na stavenisko a dohliadal, aby sa nekradlo, nepodvádzalo a nepracovalo nekvalitne. „Učili ma, že výdavky verejných peňazí si vyžadujú verejnú dôveru,“ vysvetľoval „a nikdy som na to nezmenil svoj názor. Nikto nikdy nedostal žiadne verejné peniaze, za ktoré som bol zodpovedný, ak za ne neodviedol poctivú službu.“ Dodávatelia z politickej mašinérie vyslaní k Trumanovi boli šokovaní, keď chcel vidieť ich skutočné ponuky – a nezdalo sa, že by uprednostňoval miestne podniky pred lepšími spoločnosťami mimo daného regiónu. *Dostanete odo mňa zmluvy, povedal, keď mi dáte najnižšiu ponuku.* Neskôr odhadol, že v čase, keď bol vo funkcii, mohol z okresu ukradnúť až 1,5 milióna dolárov.

Namiesto toho ich mnohonásobne viac zachránil.

„30. apríla 1929 po tom, čo Harry rozdelil niečo vyše 6 miliónov dolárov na cestných zákazkách,“ píše jeho životopisec David McCullough, „bol vydaný rozsudok o nesplnení záväzku vo výške 8 944,78 dolárov, za jeho staré dlhy za galantériu. Jeho matka bola medzitým nútená vziať si na farmu ďalšiu hypotéku. Napriek tomu, keď jedna z Harryho nových ciest odrezala 11 akrov z matkinho pozemku, cítil, že vzhľadom na svoje postavenie jej musí z princípu odprieť obvyklú finančnú náhradu.“

„Vyzerá to tak, že všetci v Jackson County zbohatli okrem mňa,“ napísal Truman svojej manželke Bess. „Som rád, že môžem dobre spať, aj keď je to pre teba a Margie utrpenie, že som tak strašne chudobný.“ Svojej dcére priznal, že finančne zlyhal, ale s hrdosťou jej povedal, že sa jej snažil zanechať „niečo, čo (ako hovorí pán Shakespeare) sa nedá ukradnúť – čestnú povesť a dobré meno.“

Tak sa stalo, že práve táto frustrujúca a vytrvalá úzkostlivosť nakoniec posunula Trumanovu kariéru z miestnej úrovne a takpovediac ho „vykopla nahor“, do otvoreného senátu v Missouri. Určite by nebolo na škodu mať vo Washingtone človeka, ale hlavne Pendergast, ktorý vedel, že nikdy nemá žiadať Trumana, aby urobil niečo neetické, chcel niekoho *dostupnejšieho*, niekoho na pozícii bližšie k domovu.

Samozrejme, ľudia vo Washingtone to tak nevideli. Kolegovia, ktorí Trumana neohovárali ako sedliaka, sa odvolávali na neho ako na

„senátora z Pendergastu“, pričom predpokladali, že ho kúpili a že bol zapredaný. Jediné, čo mohol Truman urobiť, bolo vrátiť sa k Marcusovi Aureliovi, najmä k pasáži, ktorú si poznačil s poznámkou. „*Pravdu! Pravdu! Pravdu!*“

Keď o vás ľudia hovoria zlé veci, pristúpte k ich úbohým dušiam, preniknite dovnútra a zistite, akí sú. Zistíte, že nie je dôvod, aby ste sa trápili, či títo ľudia majú o vás dobrú mienku. Jednako musíte byť voči nim dobre naladení, pretože od prírody sú priateľmi.

Truman ako senátor drel v anonymite a nedokázal zapôsobiť na verejnosť až do roku 1941, keď jeho podvýbor pre vojnovú mobilizáciu začal vyšetrovať zmluvy za vojnového stavu. Zrazu sa mu hodili skúsenosti s komunálnou korupciou – vedel, ako systém fungoval, vedel, čo sa za čím skrýva. A keďže sledoval pokrytecké prešetrovanie toku peňazí z programov Nový údel (The New Deal), ktoré viedli politici a tlač, peňazí, ktoré boli určené na pomoc zúfalým chudobným, Truman nemal náladu „tolerovať“ plytvanie, ktoré ostatní ochotne tolerovali, keď išlo o dodávateľov, ktorí podporovali obranu štátu.

To, čo sa stalo známym ako „Trumanov výbor“, malo podľa profilu časopisu *Time* z roku 1943 spôsobiť, že sa začali „červenat tváre členov vládneho kabinetu, šéfov vojenských agentúr, generálov, admirálov, veľkých i malých podnikateľov a vedúcich predstaviteľov odborov“. Nakoniec sa tým ušetrilo zhruba 15 miliárd dolárov amerických daňových poplatníkov a do väzenia sa dostali skorumpovaní úradníci vrátane dvoch brigádnych generálov.

„Dúfam, že si ako senátor urobím dobré meno,“ napísal Truman svojej manželke, „hoci ak budem žiť dlho, tak tento úspech s peniazmi bude vyze-rať ako syr. Ale budeš musieť veľa vydržať, pretože nezapredám svoj vplyv a som dokonale pripravený na to, aby mi nadávali, keď budem mať pravdu.“

* Medzitým, uprostred jeho kampane v roku 1940, farmu Trumanovej matky predali v dražbe na schodoch súdnej budovy.

Dnes sa to všetko, vzhľadom na naše rozsiahle (hoci nedostatočné) kampane finančných zákonov a iných foriem dodržiavania právnych predpisov, zdá byť skôr nepodstatné. Vzhľadom na skutočnosť, že korupcia sa zdá byť zjavne nesprávna a hanebná, je ľahké prehliadnuť, aký pozoruhodný a osamelý bol Trumanov čestný politický život – jedna vec je snažiť sa udržať si čisté ruky, druhá je zvládnuť to v brlohu zlodejov.

Možno nebudete rozumieť tomu, prečo záleží na tom, či prezident trvá na zaplatení poštovného za listy, ktoré posielala svojej sestre – „lebo sú súkromné a nie je na nich nič oficiálne.“ Ale o to ide. Buď ste ten typ človeka, ktorý si takto určuje etické hranice, alebo nie ste. Buď rešpektujete kódex, alebo nie.

Bola to práve táto úprimnosť, ktorá spôsobila, že si prezident Roosevelt vybral Trumana za svojho kandidáta? Alebo si ho Roosevelt vybral preto, že tento muž nebol veľkou hrozbou? Všetko čo vieme, je, že v apríli 1945 Roosevelt podľahol mŕtvici počas dovolenky vo Warm Springs v Georgii a zrazu sa obyčajný človek stal prezidentom.

Hoci ani vábenie peňazí a ani zlá povest' doteraz nenaštrbili jeho charakter, tomuto človeku by sme nakoniec zrejme odpustili, keby tak urobila nekonečná moc. Ani to však neovplyvnilo Trumanovu sebadisciplínu. Pred nástupom do funkcie bol dochvilný. Mal to v sebe vštepené od svojich študentských čias, keď od študentov vyžadovali, podľa školských pravidiel, „aby boli dochvilní a aby pravidelne chodili na vyučovanie, aby boli poslušní v duchu a poriadkumilovní v konaní, usilovní v štúdiu, a aby mali jemné a úctivé správanie“. Ale aj vtedy, keď bol prezidentom a všetci by naňho bez sťažností počkali, bolo preňho nemysliteľné, aby sa oneskoril. „Keď išiel na obed,“ vysvetľoval jeden z jeho úradníkov, „a povedal, že sa vráti o 14.00, bezpodmienečne sa vrátil o 14.00, nie o 14.05 alebo 13.15.“ Na prezidentskom stole v Oválnej pracovni bolo štvoro hodín, plus ďalšie dvojce v miestnosti a jedny mal na zápästí. Dokonca aj jeho chôdza, ktorú si vytrénoval v armáde, mala presné tempo – vždy 120 krokov za minútu. Hoteloví zamestnanci a reportéri si mohli nastaviť vlastné hodinky podľa Trumanovho denného režimu. „Och, z výfahu vyjde o 7.29 ráno,“ hovorievali, kedykoľvek navštívil New York.

A on tak bezpodmienečne urobil! Bez zaváhania!